

Received Date: July 2024

Revised Date : September 2024

Accepted Date : March 2025

लँय लूम्ह उपन्यासय् लैङ्गिक सीमान्त

राजेन्द्रकुमार महर्जन

email : maharjanswaraj@gmail.com

Doi :

मूति

‘लँय लूम्ह’ उपन्यास मय्जु शशिकला मानन्धरया निगू उपन्यास खः । शशिकला नेवाः समाजय् मिसातसें फय्माःगु समस्या, व्यथायात आख्यान रूप बीम्ह उपन्यासकार खः । वय्कःया उपन्यासय् मिसात प्रतिकार याइपिं, हिगाःपिं, हिक्वाःपिं पात्रकथं न्हेब्बइ । थ्व उपन्यासय् नेवाः मिसातय्त् मिजंतसें याइगु लैङ्गिक उत्पीडन व शोषण, छम्हमिसां मेम्ह मिसायात बीगु मानसिक यातना व पीडा, मिसातसें मिसायात स्वैगु बांमलाःगु मिखाया चित्रण दु । थ्व च्वसु ‘लँय लूम्ह’ उपन्यासया लैङ्गिक सीमान्तीकृत समुदायया अध्ययनय् केन्द्रित दु । थुकथं हे सीमान्तीकृत मिसायात प्रभुत्वशाली वर्ग मिजंतसें मिसातय्त् स्वैगु व याइगु बांमलाःगु दृष्टिकोण व व्यवहारया अध्ययन नापनापं सीमान्तीकृत वर्ग वा समुदायया सःयात नं न्हेब्बयागु दु । थौंया सीमान्तीकृत मिसायाके प्रतिरोधी चेतनाया विकास जुइधुंकूगु दु । थुज्वःगु प्रतिरोधया चेतना गुकथं उमिके विकास जुयावःगु दु धैगु बारे नं मालेगु ज्या थुकी जूगु दु । थथे मालेत सबाल्टर्न सिद्धान्तया मान्यतायात मू आधार यानाः पीडित जुयाच्चपिं मिसातसें थःगु वर्गप्रति जुयाच्चंगु शारीरिक व मानसिक उत्पीडनया विरूद्ध थौंकन्हय् विकसित जुयाच्चंगु प्रतिरोधी चेतनायात न्हेब्बयातःगु दु ।

मूखंगवः प्रभुत्व, लैङ्गिक शोषण, लैङ्गिक हिंसा, सबाल्टर्न, सीमान्त ।

१. म्हसीका

लँय लूम्ह (ने. सं. १११७) नेपालभाषाया उपन्यास खः । नेपालभाषाया न्हापांम्ह उपन्यासकार धुस्वाँ साय्मिं मिसा (ने. सं. १०७४) उपन्यास दकले न्हापां च्वःगु खः (वज्राचार्य, ने. सं. ११३८, पौ २०) । अथे हे नेपालभाषा आख्यान ख्यःया दकले न्हापांम्ह मिसा उपन्यासकार शशिकला मानन्धर खः (तुलाधर, ने. सं. ११२०, पौ २८९) । शशिकलाया न्हापांगु उपन्यास शैली (ने. सं. ११०६) खः, थ्व लँय लूम्ह उपन्यास निगूगु खः । थ्व उपन्यास समसामयिक व सामाजिक परिवेशय् च्वयातःगु दु । थ्व लेखय् व हे उपन्यासया बारे चर्चा जूगु दु ।

लँय लूम्ह उपन्यास मिसा पात्र प्रधान सामाजिक उपन्यास खः । थ्व उपन्यास नेवाः जनजीवन, नेवाः समाजया हे परिवेशय् च्वयातःगु दु । थुकी मिसायात समाजं स्वैगु दृष्टिकोण बांलाक न्हेब्बयातःगु दु । नेवाः समाजया निम्न-मध्यम वर्ग व शिक्षित परिवारया अवस्थायात च्वमिं कथावस्तु दय्कातःगु दु । नेपालय् लोकतन्त्र

च्वमि विद्यावारिधिया शोधार्थी खः।

पुनर्वहालि लिपा ने. सं. ११०९ साल लिपाया परिवेसय् च्वयातःगु थ्व उपन्यासय् मिसामिजंया दथुया विभेद, मिसा-मिसा दथुया विभेद, मिसां मिसायात याइगु मानसिक यातना, मिजनं मिसायात याइगु मनोवैज्ञानिक हिंसा व मनोवैज्ञानिक यौन उत्पीडनया किपाः ब्वयातःगु दु ।

लँय् लूम्ह उपन्यासया बाखंया मूल पात्र अर्चना छम्ह शिक्षित मिसा खः । छगू होटलया कर्मचारी जुयाच्चंम्ह अर्चनाया मां व मचाबले मदयाः अबुम्ह मेम्ह ब्याहा याइ । चिरिमामं अर्चनायात गबलें थःम्याय् मनाः । मचाल्यासे जुसानिसें जाथु-केंथु याकीगु । चिरिमामं केहेयात धाःसा छुं मयाकुसे आखः ब्वंकातैगु । मचाबले हे मां मदुम्ह व अबुया मतिना काय् मखंक ब्वलंम्ह अर्चनां स्कूल ब्वने सिधय्काः छगू होटलय् जागीर नइ । अथेसां नं छँय् चिरिमां व न्हेसकेहेनं सह हे याइमखु । छँया थुज्वःगु हे तनावं छन्हु लँय् नापलाःम्ह मिजनाप व आकर्षित जुइ । दिपंकर नांम्ह व ल्याय्म्हनाप थीथी थासय् चाःहिलाः थःगु छँया पीडा ल्वःमंकाजुइ । गबलें गन, गबलें गन चाःहिलाजुजुं बुलुहुं अर्चनां दिपंकरयाके ब्वलंगु यौन चाहनायात बांलाक चाय्की । पन्ती चाःह्लुवंगु इलय् अन हे छगू होटलय्च्वनेगु दिपंकरया प्रस्ताव अर्चनां अस्वीकार याइ । दिपंकरया खँ मन्यंगुलिं बुलुहुं अर्चनापाखें तापाना वनी । दिपंकरयात नापलाय्त वयागु अफिसय् अर्चना वंबले दिपंकर छम्ह मचाया अबु धैगु सीकी । व अफिस नं वयागु मखु धैगु खँ सीकी । अन हे वया कलातं अर्चनायात सँ ज्वनाः कसाः याय्त स्वइ । थ्व खनेवंतिनि अर्चनां थःत दिपंकर ध्वं लाःगु चाय्की । उखुनु हे अर्चनाया न्हेस केहे नं छँय् च्वंगु धेबा, लुँ-वहः फुक्क ज्वनाः दिपंकरनाप पयनःवनी । दिपंकर मिसाह्यः धैगु खँ अर्चनां वया हे पासापिनिपाखें सिइकी । मेखे, गुदँन्हेव विदेस वंम्ह अर्चनाया पुलांम्ह पासा सुमन देसय् लिहां वइगु खबर वइ । सुमन निदँन्हेव नं नेपाल वयाः विदेस लिहां वंम्ह खः । नेपालय् लिहां वयाः अर्चनानाप हे पुलांगु मतिनालिसे स्वानाः थन हे च्वनाः नापं जीवन हनेगु खबर वइ, तर सुमनयात विमानस्थलय् लँस्वःवंम्ह अर्चनां सुमनया ख्वाः खनेवं वयात नाप हे मलासे अर्थे हे लिहां वइ । सुमनं सःतूसां वास्ता याइ मखु । बाखं क्वचाइ ।

थ्व उपन्यास मिसाप्रधान वियोगान्त बाखं खः । मिसायात मिजंतसें याइगु मानसिक व लैङ्गिक उत्पीडन व शोषण, छम्ह मिसां मेम्ह मिसायात ब्यूगु मानसिक यातना व पीडा, मिसाप्रति मिसां हे गलत दृष्टिकोण थ्व उपन्यासय् खनेदुगु लैङ्गिक सीमान्तया छगू पक्ष खः । थ्व लेखय् लँय् लूम्ह उपन्यासय् खनेदुगु लैङ्गिक सीमान्तया आधारय् सबाल्टर्न अवधारणाकथं अध्ययन जूगु दु । नेपालभाषा आख्यान खेलय् सबाल्टर्न अवधारणाकथं ब्याख्या विश्लेषण यानातःगुलिं थ्व नेपालभाषा साहित्यय् न्हूगु प्रयोग खनेदु ।

नेपालभाषाया आख्यानविधाय् लैङ्गिक संस्कृतिया दृष्टिकोणं अध्ययन जुयाच्चंगु खनेमदु । नापनापं नेपालभाषाया न्हापांम्ह मिसा उपन्यासकार शशिकला मानन्धरया उपन्यासय् खनेदुपिं मिसा पात्रतय्गु लैङ्गिक सीमान्तयात केन्द्रित यानाः विश्लेषण नं यानातःगु खनेमदुनि । उकिं थ्व लेखय् उपन्यासकार शशिकलाया लँय् लूम्ह उपन्यासयात लैङ्गिक सीमान्तया आधारय् विश्लेषण जूगु दु ।

२. विधिशास्त्र

२.१ लागा

थ्व लेखय् लँय् लूम्ह उपन्यासयात प्राथमिक स्रोत सामग्रीकथं छेलातःगु दु । लैङ्गिक सीमान्त सम्बन्धी

सैद्धान्तिक अवधारणाया नितिं थीथी विद्वानतसें थीथी समालोचनात्मक च्वसुइ व्यक्त यानातःगु बिचाःयात नं आधार कयातःगु दु । नापनापं लँय लूमह उपन्यासया बारे कुलातःगु समालोचनात्मक लेखयात नं द्वितीयक स्रोतकथं कयातःगु दु । थ्व फुकक सुचं व सामग्री मुंकेत पुस्तकालयीय स्रोत छेलातःगु दु । थ्व लेखया अध्ययन गुणात्मक प्रकृतिया जूगुलिं सुचंयात पाठविश्लेषणया पद्धति नालातःगु दु ।

३. सैद्धान्तिक अवधारणा

प्रस्तुत लेखय् सीमान्तसम्बन्धी लैङ्गिक अवधारणाया आधारय् लँय लूमह उपन्यासय् खनेदुगु सीमान्तया विश्लेषण याय्गु इवलय् थ्व उपन्यासय् सिमान्तीकृत वर्गय् लाःपिं मिसापिं प्रति प्रभुत्व वर्गया दृष्टिकोण, सिमान्तीकृत वर्गया अवस्था व उगु वर्गय् विकसित जुयाच्चंगु प्रतिरोधी चेतनाया नं विश्लेषण यानातःगु दु ।

सिमान्तीकृत वर्गयात सबाल्टर्न खँवः अप्वः छयःगु खनेदु (श्रेष्ठ, वि. सं. २०७६, पौ ६०) । उकिं थ्व लेखय् नं सबाल्टर्न व सिमान्तीकृत खँवःयात समानार्थीकथं छयःगु दु ।

सबाल्टर्न पदावली पुलांगु फ्रान्सेली भाय्सबाल्टर्ने (*sabalterne*) नाप स्वानाः धाय्गु याःसां थ्व ल्याटिन खँवः सबाल्टर्नस् (*Subal-ternus*) या विकसित रूप हे सबाल्टर्न (*Subaltern*) खः । सबाल्टर्नया अर्थ निर्धा, निमुखा, दबेयानातःपिं, हेपेयानातःपिं, ल्युनेलाकातःपिं खः (बराल, वि. सं. २०७७, पौ १७२) । मध्यकालय् कमैया मजदुर वा साना किसानयात जक छेलीगु थ्व सबाल्टर्न खँवः १८गुगु शदी थ्यंकाः सिपाहीया दकले क्वय्या दर्जाय् च्वंपिन्त धाःगु खनेदु (श्रेष्ठ, वि. सं. २०७६, पौ ६०) । गुलिं विद्वानतसें ब्रिटीस सेनाय् क्याप्टेनसिबे क्वय्या पदय् च्वंपिन्त सबाल्टर्न धाङ्गु खःसा मार्क्स थुक्रियात उत्पीडित (*oppressed*) पदावली छेलातःगु दु । इटालेली भाषां थुक्रियात सबाल्टर्नो धाइ । ग्राम्सी जेलया कठोर सेन्सरशीपपाखें बचे जुइत यक्व थासय् साङ्केतिक पदावली छयःगु खनेदु । वं निम्न उत्पीडित व निमुखा वर्गया चर्चा याय्गु इवलय् सबाल्टर्न पदावली छयःगु खनेदु । थौंकन्हय् नं साहित्यिक सांस्कृतिक अध्ययनय् थ्व पदावली छेलाच्चंगु दु (बराल, वि. सं. २०७७, पौ १७२) । अथे हे थौंकन्हय् सबाल्टर्न धाय्बले सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, राजनीतिक, भौगोलिक, लैङ्गिक व पेसाकथं ल्युने लाकातःपिनिगु वर्ग वा पुचःयात धाइ । थ्व अर्थय् सबाल्टर्न शब्द दकले न्हापां अन्तिनियो ग्राम्सी छयःगु खनेदु । ग्राम्सीयाकथं सबाल्टर्न धाय्बले गैर-शासकीय व अहैकमवादी वर्ग वा समुदाय खःसा इपिं अधिनस्थ, पराधिन नं जुइ । इपिं शासकतसें छेलीगु वस्तु थें जुइ । समाजया दलित, सर्वहारा, मजदुर व उत्पीडित मनूत वा वर्गयात ग्राम्सीं सबाल्टर्न शब्द छयःगु खः । ग्राम्सीया मतकथं सबाल्टर्न वर्ग न्हाःबले विद्रोही थें खनेदइगु इलय् नं शक्तिशाली वर्गया न्हेवने उपिं अधिनस्थ हे जुयाच्चनी (श्रेष्ठ, वि. सं. २०७६, पौ ६१) । उकिं सबाल्टर्नया अर्थ क्वतेलातःपिं, क्वतेय्काच्चंपिं वा मूलधारं पितिनातःपिं धैगु सीदु । समाजया मूलधारय्लाकामतःपिं व स्थापित मजूपिं मनूतय्गु समुदाय हे सबाल्टर्न खः । रन्जीत गुहायाकथं सबाल्टर्न सामान्यतः वर्ग, जाति, लिङ्ग, उमेर, कार्यगत दर्जा लगायत हरेककथं विभेद यानातःपिं, शोषण व उत्पीडनया सिकार जूपिं समुदाय व वर्गया प्रतिनिधित्व याइ (श्रेष्ठ, वि. सं. २०७६, पौ ६१) ।

गायत्री चक्रवर्ती स्पिवाकयाकथं सबाल्टर्नतसें सन् १९८८ सालं दकले न्हापां सबाल्टर्न अध्ययनय् साहित्य दुकाःगु खः । इतिहास सिबे नं साहित्यय् अप्वः सबाल्टर्नमैत्री दु धैगु स्पिवाकया मत खनेदु । उकिं इतिहास, समाजशास्त्र

व मानवशास्त्रय् जक सबाल्टर्न अध्ययनयात लिमकुंकुसे साहित्यय् नं छेलेगु पाय्छि जुइ (श्रेष्ठ, वि. सं. २०६८, पौ ७)। स्पीवाकयाकथं सबाल्टर्नतसें न्ववाय् फैमखु। न्ववाय् मफुपिं हे वास्तवय् सबाल्टर्न खः। न्ववाय् फुसां उमिगु सः न्यनीमखु, क्वतेलाछवइ। थ्व सवाल्य् धाःसा ग्राम्सीया अभिमतनाप स्पीवाकया मत ज्वःलाः। अथे खःसां सबाल्टर्नतसें न्ववाय्फै ला कि फैमखु धैगु खँय् छगू हे मत खनेमदु। सबाल्टर्नतसें न्ववाय् फैमखुगुलिं हे उमिगु खँय् मेपिन्सं न्ववानाबीमाः दैगु मत नं दु। मिसेल फुकोयाकथं हरेक वर्गया मनूतसें थःगु खँ थःमहं हे व्यक्त याय्फु। उकिं उमिगु (निमुखा वा सबाल्टर्न वर्गया) प्रतिनिधित्व याय्गु मेमेपिनिगु कुतलं व दलित वर्ग वा समुदायप्रति साङ्केतिक वा सांस्कृतिक 'हिंसा' जूवनेफु (उप्रेती, वि. सं. २०६९, पौ २२९)। उकिं थ्व खँय् स्पीवाक व फुकोया बिचाः पाःगु खनेदु। स्पीवाकया विचारय् न्ववाय्फुपिं सबाल्टर्न जुइमखु। वयागु बिचाःकथं न्ववाय् मफुगुलिं हे उमिगु लागि बौद्धिक वर्ग न्ववानाबीमाःगु खः, तर थथे धाय्बले बौद्धिक वर्ग उमिगु खँयात थःगु अनुकुलताय् गलत अर्थ वय्क न्हेब्वइगु सम्भावना नं दु। उकिं थुखेपाखे सजग नं जुइमाः। तर उमिगु हक व अधिकारया बारे न्ववाय्गु त्वःतेमज्यु (उप्रेती, वि. सं. २०६९, पौ २३०)। स्पीवाकया विचाःकथं मिसावर्ग वास्तवय् सबाल्टर्न हे खः। समाजया हरेक पक्षं ल्युने लाकातःपिं मिसात हे खः। मिसा वर्ग वास्तवय् अधिनस्थ खः। उकिं सबाल्टर्नयात नं लैङ्गिकताया आधारं स्वय्माः धैगु स्पीवाकया मान्यता खः (श्रेष्ठ, वि. सं. २०७६, पौ ६१)। तर मेगु मान्यताकथं थःगु बारे न्ववाय् मफुपिं सबाल्टर्नतसें थःगु प्रतिनिधित्व थःमहं याय्फैमखु। उकिं साहित्यिक कृती उमिगु प्रतिनिधित्व यानाः उमिगु सःयात च्वमिं थमहं अभिव्यक्त याइ (श्रेष्ठ, वि. सं. २०७६, पौ ६२)।

लैङ्गिक सीमान्तीय अध्ययनं वर्गीय, लैङ्गिक, जातीय, धार्मिक हिसाबं सीमान्तीकृत समुदायया प्रतिनिधित्व गुकथं जुयाच्चन धैगु आधारय् कृतिया अध्ययन याइ। समाजया प्रभुत्ववर्ग सीमान्तीकृत वर्गयात गुज्वःगु व्यवहार याइ, स्वयं सिमान्तीकृत समुदायं थःगु अवस्थायात गुकथं कयाच्चंगु दु, उमिके प्रतिरोधया चेतनाया अवस्था गथे दु वा प्रतिरोधया अवस्था विकास जुयाच्चंगु दु लाकि मदु धैगु आधारय् कृतिया विश्लेषण याइ (श्रेष्ठ, वि. सं. २०७६, पौ ६२)। उकिं थ्व स्वसुइ नं थुकथं हे लैङ्गिक दृष्टिकोणं सीमान्तीकृत यानातःपिं मिसा वर्गया प्रस्तुतिकरणया आधारय् लँय् लूम्ह उपन्यासया खँय् लैङ्गिक सीमान्त सिद्धान्तया आधारय् विश्लेषण यानातःगु दु। नापनापं थ्व उपन्यासया मूल मिसा पात्र अर्चनायाके खनेदुगु प्रतिरोधी चेतनाया आधारय् नेवाः समाज दुनेया अवस्था चित्रणया अध्ययन यानातःगु दु।

४. लँय् लूम्ह उपन्यासया विश्लेषण

शशिकला मानन्धरया लँय् लूम्ह उपन्यासय् मिसा पात्रयात मू पात्रकथं अर्चनायात न्हेब्वयातःगु दु। मचाबालय् मां मदुमह अर्चनायात चिरिमां ललितं जा हे प्वाः जाय्क मनकूसे जाथु केंथु याकाः नं जा-कें न्यालु-पालु, चि-मल्ला मगाःगु आदि खँय्जक कुंखिनीगु खनेदु। चिरिमामं केहेँ सरितायात जक छुं मयाकूसे तयातैगु लू न्हेब्वयातःगु दु।

"छया... अचारय् गज्याःगु चिन्वःगु।" सरितां अचार ल्ह्याः धाल।

"गन चिन्वः धकाः। बाःयात चिमन्वः खनी।"

"जितः ला चिन्वः, बाः नं चिन्वःगु हे मस्युसा।" धाधां वं अचार बँय् वांछवत। .... जिं छुं मधया। छुं

धा:सा ल्वापु जुइ, वेकारय्छायन्ववाय्गु ? अचारय् चि न्व:गु मद्, जिं स्यू । तर सरितां न्हाबलें थें जिं जा थुलकि गबलें चिन्व:, गबलेंजा ना:, गबलें केँ छवालु, गबलें केँ मबू, गबलें चि मगा: वा तरकारिइ पालु, कि मसला अप्व: धका: छगू न छगू कुंखिनाच्चना: जा नय्गु बानि । ... व हालीबलय्ललिता नं नापनापं हालाहइगु ... " (पौ १७-१८)

मिसातसें समाजय् च्वना: याय्मा:गु भोग, मिसायात लैङ्गिक दृष्टिं याइगु व्यवहार, सकसिनं हेपे याइगु, क्वतेलात:गु घटनायात क्वातुक अभिव्यक्त यानात:गु थ्व उपन्यासय् अप्रत्यक्षकथं मिसाया स: ल्हनात:गु दु । नेवा:समाज जक मखु मुक्कं नेपा:या समाजय् मिसायात स्वैगु आमदृष्टिकोण बांमला: । उकिसनं शिक्षित धा:पिन्सं हे म्हाय् व भौयात सकारात्मक धारणा मत: । म्हाचं जागीर नय्गुसिबे छेंज्या याना:जहान परिवारया सेवा याना: छेंय् हे च्वंसा बांलाइ धैगु दृष्टिकोण छखे दुसा मेखे म्हाय् नं काय्सरह जागिर नया: परिवार लहीगु व आर्थिक रुपं आत्मनिर्भर जुया: म्वाय्फु । अथे याय् नं मा: धैगु सन्देश थ्व उपन्यासय् अभिव्यक्त यानात:गु दु । दसुकथं थन अर्चनाया पासा नुराया बि.ए. पास यानात:मह तताजुं मिसापिं प्रति थ:गु धारणा तछयाना धा:गु खँ थथे दु -

'जित: ला मिस्त धइपिसं छेंज्याय् जक ध्यान त:सा गा: थें च्वं । मस्त नं बांलाक स्वय् दु छें नं भताभुङ्ग मजू ' (पौ ४१) ।

मेगु खँ म्हाय्पिं प्रति थ: हे चिरिमामं कत: ताय्का: मानसिक यातना बीगु नं लैङ्गिक हिंसाया हे रुप ख: धैगु केनात:गु दु । दसुकथं थन अर्चनायात चिरिमामं याइगु व्यवहार थथे दु -

"तलय् ललितां सरितायात नाइक व्व:बियाच्वंगु ताय्दु । वया थासय् जि जूसा सँ पुइधुंकल जुइ । गुलि म्हुतु ल्हाय्धुंकल जुइ । धाथें य:गु व मय:गु धैगु गुलि पा: खनी । व य:मह जुल, जि मय:मह जुल । वयात व जित: याइगु व्यवहार गुलि पा:गु ? सरिता वं बुइकूम्ह म्हाय्जुल, जि न्हेसुम्हाय् जुल । व प्रति ममताया खुसिबा: वनाच्चनसा जि प्रति घृणाया खुसिबा: वयाच्चन ।" (पौ ५८)

मेगु छगू प्रशंगय् थ्व उपन्यासय् थथे बर्णन दु -

"जि दनेगु लिबातकि ललितां छत्थं न्वचू न्यकेधुंकीगु । सरिता न्हिन्हिं आठ बजे मजुइकं दनीमखु । अय् नं वया सुंपाखे छुं न्यने म्वा:।" (पौ १४)

थ्व उपन्यासया मूल पात्र अर्चनायात व वया पासायात ज्याकुथी (होटलय्) अनया मिजंम्ह कर्मचारी या:गु यौन हिंसा न्हेब्वयात:गु दु । अर्चनायात वया अफिसया कर्मचारी धीरजं याइगु व्यवहारं थुकिया दसु क्यं-

"... धीरज क्वथाय् दुहां वल । बिनोद सर पिहां वनकि व अक्सर थन वया: नाग:तुग: खँ ल्हा: वय्य: । जिं फ्यतु मधा:सां व जिगु न्हा:नेसं च्वंगु मेचय्थचक्क प्यतुत । ... .. धाधां चुरोत च्याकल । चुरोत साल । म्हुतुइ जाय्क कुं साला: जिपाखे त्व:ताहल । ... चुरोत त्वने सिधय्का: दना: जिपाखे वल । '... गबलें गबलें जिपाखे नं ध्यान तय्गु यानादिसँ प्लीज ... ।' वं जिगु मन्चा ज्वना: थ:पाखे सालाकाल । ... धाधां वं अपईट जिगु ल्हा: ज्वन । त्व:फिके मफय्क स्वातुक्क ज्वना: थ:पाखे सालाकाल । जि वयागु छातिइ भ्वसूवन । वं जित: घय्पुइत असफल कुत: यात । उग्रिमय जिं फक्क बल पिकया: वयागु वन्धनं मुक्त जुया ।" (पौ ५९-६०)

उपन्यासय् थुज्वःगु दृष्य न्हेब्बयाः मिसापिं छुं नं थासय् सुरक्षित मदु धैगु केनातःगु दु ।

थ्व उपन्यासय् अर्चना लँय् नापलाःम्ह छम्ह मिजं दिपंकरप्रति आकर्षित जूगु केनातःगु दु । दिपंकरं अर्चनायात आकर्षित याय्त थः एकदम इमान्दार, व्याहाः मयानिम्ह, सम्पन्न ल्याय्म्हकथं न्हेब्बःगु दु । गुकिया ज्वलन्त दसू थथे दु –

"... ना थ्व उखुन्हुयागु दां । वं म्हिचां न्यासःदां लिक्कयाः जितः बिल । ... धेबा कालकि याकनं बीगु बानी दु जिक्के । ध्याबाया लागि यक्व यक्व सुभाय्... ।" (पौ ५५)

अथे हे अर्चनां दिपंकरया परिवारबारे न्यंगु न्हेसल्यवं ब्यूगु लिसः –

"सुं मदु । जि याकःचा धाःसां ज्यू । याकःचिगु जीवन ! याकःचा म्वायूगु तसकं थाकु खनिं ।..." (पौ ३६)

थुकथं दिपंकरं थः परिवार सुं नं मदुगु व दक्व गामय् धैगु खँय् अर्चनायात विश्वास याकेबी । अथे हे थः छम्ह सम्पन्न मनू धैगु केनेत वं थःगु अफिसय् नं यंकूगु दु । वहःया तिसा विदेसय् निर्यात याइगु बिजिनेस धैगु खँ नं केनातःगु दु । तसकं लिमलाःपहः वय्क व्यवहार न्हेब्बयातःगु दु (पौ ६४)।

अर्चना छन्हु दिपंकरनाप चाःहिलाः च्वनी । बुलुहुं अर्चनां दिपंकरयाके ब्वलंगु यौन चाहनायात वाःचाय्की । चाःह्लुवंगु इलय् पिने होटलय् च्वनेगु दिपंकरया प्रस्ताव अर्चनां अस्वीकार याःगुलिं व अर्चनापाखें तापाना वनी (पौ ९३) । लिपा व ला छम्ह मचाया अबु जूगु, अफिस नं वयागु नीजी मखु धैगु सीकी । अन हे वया कलातं अर्चनायात कसाःयाः वइ (पौ १२८) । थुकिं थःत दिपंकरं ध्वं लाःगु चाय्की । अर्चनाया न्हेसुकेंहे थःगु छँय् च्वंगु धेबा, लुं वहः फुक्क ज्वनाः उखुनु हे दिपंकरनाप पयनःवनी (पौ १३४) । थ्व घटना न्हेब्बयाः थ्व उपन्यासय् दिपंकर छम्ह फताहा, अनैतिक मनूकथं नं क्यानातःगु दु । वं अर्चनायात नायूगु सलं हेय्काः, यौन शोषण याय्त यक्व हे कुतः याःगु लू न्हेथनातःगु दु । याकःचाम्ह सोझाम्ह, हाःनाःमदुम्ह अर्चनायात लैङ्गिक रूपं यौन शोषण याय्गु कुतः याःगु केनातःगु दु (पौ ९२) । अर्चनाया न्हेसुकेंहे सरीतायात दिपंकरं हेय्काः बिसिके यंकूगु व सरिता नं दिपंकरया जालय् लाःगु खँ न्हेब्बया (पौ ९३) मिजंया प्रभुत्वयात बांलाक न्हेब्बतयातःगु दु । नापनापं अर्चनाया पुलांम्ह मिजंपासा सुमनं अमेरिका वनाः छगू हे पौ मच्चःसे ल्वःमंकाः च्वंसां नं आखिरय् गुदँलिपा नेपाःलिहांवयाः अर्चनायात हे नालेगु पौ च्वयाहःगु (पौ १४३) केनातःगु दु । थ्व मिजंनं मिसायात न्हाय्गु याःसां स्वीकार याइगु वर्ग खः धैगु मिजंतय्गु दृष्टिकोणयात नं केनातःगु दु । थ्व मिजं वर्गया प्रभुत्ववादी दृष्टिकोण खः ।

५. लँय्लूम्ह उपन्यासय् लैङ्गिक सीमान्त

नेपाःया सामाजिक संरचना पुरुषसत्ताय् आधारित खनेदु । पुरुषसत्ताय् आधारित समाजया केन्द्रय् मिजं जुइगु स्वाभाविक जुल । उकिं थनया मूल-मान्यता, संस्कृति व परम्परा फुक्क हे मिजं केन्द्रित जुल । थनया मिसावर्ग सामाजिक मूल्य-मान्यता, परम्परा, धर्म संस्कारया नामय् दँदँनिसें मिजंया प्रभुत्वय् म्वाय्मालाच्वंगु दु । समाज व परिवारय् महत्वपूर्ण भूमिका दय्कदय्क नं पुरुषसत्ताया प्रभुत्वया कारण मिसा वर्गयात सीमान्तीकृत यानातःगु दु । लँय्लूम्ह उपन्यास दुनेया मू पात्र अर्चनाया संघर्ष, भोगाइ व पीडाया बारखं खः । थःगु छँय् थः चिरिमामं मानसिक हिंसा यानाच्वंसां थः अबुं थःगु पक्षय् छुं न्वंवानामब्यू । अथे हे छम्ह मिसाया विवशतायात

बांलाक हे थूमह दिपंकरं अःपुक हे अर्चनायात जालय् लाकेगु पुरूषत्वया प्रभुत्ववादी आचरण केनातःगु दु । थ्व खँ दिपंकरं छथाय् अर्चनायात धाःगु दु – "अर्चना, छ जिलिसे ग्याय्म्वाः, You will safe with me!" (पौ ७२) । थुकथं दिपंकरं थःत तसकं इमान्दार केनेत स्वःगु दु । अथे हे पन्ती चाःह्लूवंगु इलय् अर्चनायात अन हे लःजय् बाय् च्वनेत कर याःगु नं न्हेब्वयातःगु दु -

"... थन हे च्वनेगु । सन्तोषं लज नं चाय्कातःगु दु । थौं छन्हु च्वने, कन्हय् सुथय् लिहां वनेका मज्यू ला ?.. अनायास वं जिगु मनचा ज्वनाः थःपाखे स्वकल । जितः अबले जिगु मनचा ज्वंमह धीरजयात ल्हाःतय्दायागु लुमनावल । तर धीरजयात दाया थें दिपंकरयात दाय्मफुत । वं जिगु मनचा ज्वंगु यः ताल, तर वयागु खँ यः मताल । वयागु खं जिगु मनय् शंका उपशंका लेलें बुयावल ।" (पौ ९२-९३)

थ्व छगू मिसावर्ग प्रति समाजय् व्याप्त यौन व लैङ्गिक हिंसाया किपाः खः । नेपाःया समाजय् खनेदूगु व थनया सामाजिक संरचनाय् प्रभुत्वशाली वर्गया रूपय् स्थापित मिजं मानसिकता व उकिं निर्माण यानातःगु मान्यतां यानाः थ्व समाजय् मिसात सीमान्तीकृत जुयाः म्वाय्त बाध्य जूगु दु । उकिं समाजय् सीमान्तीकृत जुयाः म्वानाच्चंपिं व हे मिसा वर्गया सःयात थ्व उपन्यासय् न्हेब्वयातःगु दु । दँदँनिसें क्वतेकाः, हेपय्याकाः, तिसीकाः म्वानाच्चंपिं मिसा वर्गया सःयात उलाः केनेगु ज्या थ्व उपन्यासय् जूगु दु । मिसा वर्गया थ्व हे अवस्थाया कारणं, उमिसं थःगु सः तय्मफुगु कारणं, मिसा वर्गयात ल्युने लाकीपिं प्रभुत्वशालीवर्गया अस्तित्वया कारणं उमिगु अवस्था दयनीय जुयाच्चंगु खः धैगु खँ थ्व उपन्यासय् केनातःगु दु । उकिं थ्व उपन्यासया मू मिसा पात्र अर्चनायात सबाल्टर्नया परम्परागत व प्रचलित पहिचान व मान्यतासिबे ब्यागलं केनेगु कुतः यानातःगु दु । थ्व हे आधारय् थ्व उपन्यासय् प्रस्तुत अवस्था स्पीवाकया विचाःकथं सबाल्टर्नतसें न्वंवाय्फैमखु धैगु खँया अःखः जूवंगु दु ।

६. लँय्लूमह उपन्यासय् प्रतिरोधी चेत

नेपाःया समाजय् सीमान्तीकृत मिसा वर्ग वा सबाल्टर्न नं सचेत जुजुं वयाच्चंगु दु । थःगु पहिचानया खँय् उमिसं नं सः तयाहयाच्चंगु खँ नेपाःया लोकतान्त्रिक आन्दोलन लिपा खनेदयाः वयाच्चंगु दु । थ्व उपन्यासय् नं थ्व हे खँ न्हेब्वयातःगु दु । मिसा वर्ग थःपिन्त जुयाच्चंगु थीथीकथंया हिंसाया विरुद्ध न्ववाय्गु व थःगु पहिचान व अस्तित्व सहित कानूनी उपचारया लागि माःगु थासय् वनाच्चंगु यक्व घटना नं न्यनेदु । न्हू पुस्तां थःत जूगु अन्याय व भेदभावप्रति प्रतिरोध याय्गु प्रवृत्ति उप्वयाच्चंगुया दसि खः । स्टुआर्ट हलया अवधारणाकथं सीमान्तीकृत समुदाय वा वर्गय् ब्वलनाच्चंगु थ्व हे प्रतिरोधी चेतयात लँय्लूमह उपन्यासय् न्हेब्वयातःगु दु । प्रतिरोधया घटना थ्व उपन्यासय् न्हेब्वयातःगु दसु दु ।

बाखँनय् अर्चनां मिजंपिनिगु लैङ्गिकहिंसाया व्यवहारयात सचेततापूर्वक प्रतिरोधयाःगु नं केनातःगु दु । अर्चनां थःगु अफिसया कर्मचारी धीरजया यौन हिंसाया प्रतिकार याःगु लू थुकथं न्हेब्वयातःगु दु -

"हिसि दु मदुया मतलब मतःसा बांलाइ । थथे क्वथाय् वयाः जितः डिस्टर्ब मयाःसा बांलाइ... झासँ छि । ...उग्रिमय जिं फक्व बल पिकयाः वयागु बन्दनं मुक्त जुया । वयागु न्यतालय् च्याराक्क छत्यु दाया । व न्याताः ज्वनाः इइपन । शायद जिं वयात न्यतालय् दाइगु वं कल्पना तक याःगु खइमखु ।....." (पौ ६०)

अर्चनां सुमनयात अस्वीकार याःगु नं केनातःगु दु । एयरपोर्ट थ्यंक सुमनयात लँस्वः वनाः नं अर्चनां वयात खनेवं अनं फहिलाः वःगु लू न्हेथनातःगु दु । सुमनं सःतलं नं लिफः मस्वःसे थःगु पलाः न्हाकूगु खनेदु (पौ १४६) । थ्व उपन्यासय् लैङ्गिक हिंसाप्रति प्रतिरोधया भावना व नारीजागरणया खँयात नं सशक्त ढंगं न्हेब्बयातःगु दसू दु । थुकथं थन सीमान्तीयाता सम्बन्धि लैङ्गिक अवधारणया आधारय् सीमान्तीकृत वर्गया अवस्था, उमिगु सः व प्रतिरोधी चेतनाया सः न्हेब्बयातःगु दु ।

७. लिखँ :

नेपाःया समाजय्, विशेष यानाः नेपालभाषा व संस्कृति क्षेत्रय् वर्गीय, मिसा वर्ग, लैङ्गिक अस्तित्वया विषययात लँय् लूम्ह उपन्यासय् अभिव्यक्त यानातःगु दु । उकिं थ्व उपन्यासय् सीमान्तीकृत समुदायया प्रतिनिधित्व यानातःगु सार्थक जू धाय्माः । समाजय् न्यनाःवनाच्चंगु लैङ्गिक चेतनायात न्हेब्बयाः लिङ्गया आधारय् सीमान्तीकृत वर्गया सःथ्व उपन्यासय् अभिव्यक्त यानातःगु दु । वर्गीय हिसाबं सीमान्तीकृत जुयाच्चंगु मिसा समाज वा वर्ग भोगे यानाच्चंगु हिंसा, उत्पीडन, अपमान र मिजंतय्यु प्रभुत्वया कारणं मिसातय्यु जीवनय् खने दयाच्चंगु दयनीय अवस्थाया लू थ्व उपन्यासय् न्हेब्बयातःगु दु । व हे पीडीत वर्गया सः थ्व उपन्यासय् व्यक्त जुयाच्चंगु दु । मिजं वर्गया प्रभुत्वया कारणं दँदँनिसें सीमान्तीकृत जुयाः म्वानाच्चनेमाःपिं अभिजात वर्ग मिसातय्यु पीडायात न्हेब्बयातःगु थ्व उपन्यासय् उमिके ब्वलनाच्चंगु प्रतिरोधी चेतनायात नं न्हेब्बयातःगु दु । समग्रय् धाय्गु खःसा थ्व हे आधारय् थ्व लँय् लूम्ह उपन्यास सबाल्टर्न मैत्री खनेदु । थुकी प्रतिरोधी चेतनाया सः खनेदु । लैङ्गिक सीमान्तीयतायात थ्व उपन्यासय् तसकं महत्व बियाः अभिव्यक्त यानातःगु खनेदु ।

लिधंसा ज्वलं

उप्रेती, सन्जीव (वि. सं. २०६९). सिद्धान्तका कुरा (चौ.सं.). बुक-हिल पब्लिकेशन प्रा.लि. .

तुलाधर, प्रेमशान्ति (ने. सं. ११२०). नेपालभाषा साहित्यया इतिहास. नेपालभाषा एकेडेमि.

वज्राचार्य, चन्द्रमान (ने. सं. ११३८). कृति व दृष्टि. अर्विन्द्रमान सिं.

बराल, ऋषिराज (वि. सं. २०७७). वर्ग इतिहासचेतना र 'सबाल्टर्न स्टडिज'. मार्क्सवाद र सबाल्टर्न अध्ययन.

साझा प्रकाशन.

भट्टराई, रमेशप्रसाद (वि. सं. २०७८). सांस्कृतिक (वर्गीय, लैङ्गिक, जातीय) अध्ययनको सिद्धान्त र नेपाली सन्दर्भ (पुनः मु.). भुँडीपुराण प्रकाशन.

मानन्धर, शशिकला (ने. सं. ११०६). शैली. रुबि नेपालभाषा गुथि.

मानन्धर, शशिकला (ने. सं. १११७). लँय् लूम्ह. पलेस्वां पिथना.

मानन्धर, शशिकला (ने. सं. ११३५). संकल्प. नेवाः अमेरिकन दबू.

श्रेष्ठ, चन्द्रमान. (वि. सं. २०७६). 'उर्गेनको घोडा' उपन्यासमा सीमान्तीयता. प्रज्ञा, ११८(२).

श्रेष्ठ, तारालाल. (वि. सं. २०६८). शक्ति, स्रष्टा र सबाल्टर्न (संशोधित दो.सं.). डिस्कोर्स पब्लिकेशन.